

فصل اول

جغرافیای طبیعی استان لرستان

درس اول موقعیت جغرافیایی استان

دوست داشتن وطن از نشانه‌های ایمان است. «پیامبر اکرم (ص)»

استان ما در کجای ایران قرار دارد؟
به نقشه زیر نگاه کنید. استان لرستان در غرب ایران واقع شده است.

فعالیت ✓

با توجه به نقشه تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران، جدول ۱-۱ را کامل کنید.

جدول ۱-۱

موقعیت	استان هم جوار لرستان
شمال شرقی	
شمال	
خوزستان	
غرب	
اصفهان	
جنوب شرقی	

شکل ۱-۲ نقشه تقسیمات کشوری جمهوری اسلامی ایران به تفکیک استان

فعالیت ✓

آثار مثبت و یا منفی کوه‌های زاگرس در استان لرستان را در جدول ۱-۳ مشخص کنید.

جدول ۱-۳

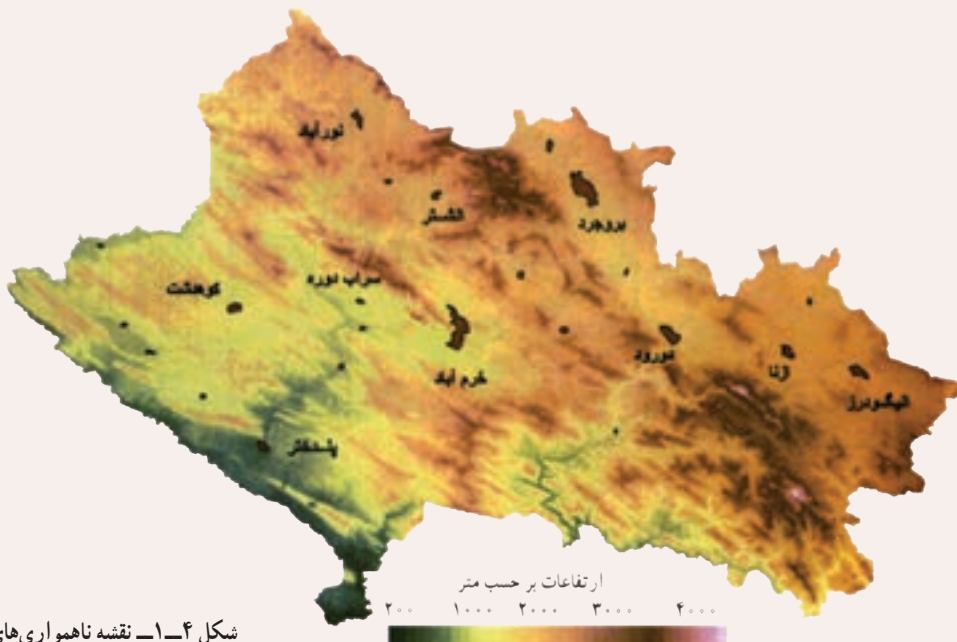
منابع آب فراوان	گردشگری	وجود گسله‌ها	وسعت کم دشت‌ها	شیب زیاد	افزایش بارش
			منفی		

استان لرستان با وسعت ۲۸۲۹۴ کیلومتر مربع، ۱/۷ درصد مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است.

فعالیت ✓

با توجه به شکل ۱-۴ نقشه ناهمواری‌های استان را در مورد سؤالات مطرح شده، در کلاس گفت‌وگو کنید.

- ۱- آیا تمام مساحت استان ما قابل استفاده است؟
- ۲- چه موانعی بر سر راه استفاده از تمام بخش‌های استان وجود دارد؟

شکل ۱-۴- نقشه ناهمواری‌های استان

فعالیت ✓

شکل ۵-۱

- با توجه به نقشه موقعیت جغرافیایی استان به سؤالات زیر پاسخ دهید.
- استان لرستان بین کدام طول و عرض جغرافیایی واقع شده است؟
- تفاوت طول جغرافیایی استان چند درجه است؟
- این تفاوت چه تأثیری در اوقات شرعی مناطق مختلف استان دارد؟
- شمالی ترین و جنوبی ترین شهر استان را بر روی نقشه مشخص کنید.

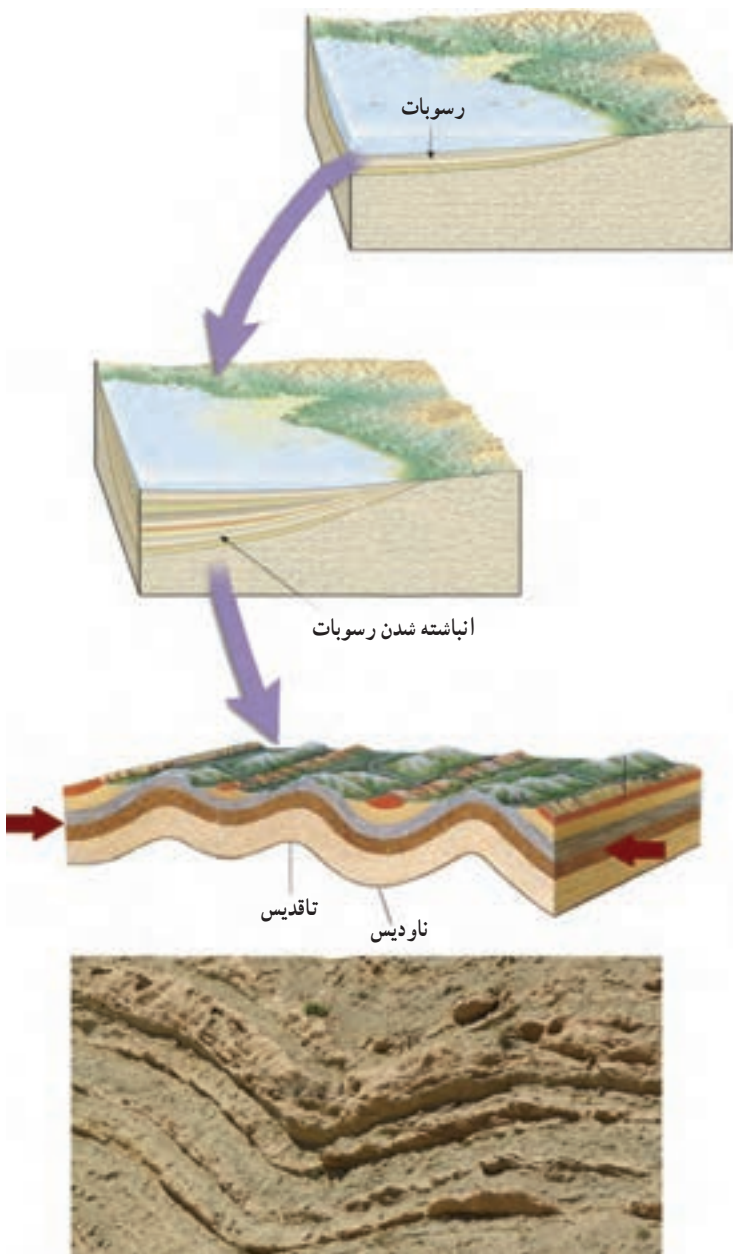

شکل ۶-۱- نقشه موقعیت جغرافیایی استان

درس دوم ناهمواری‌های استان

ناهمواری‌های استان چگونه ایجاد شده‌اند؟
لرستان سرزمینی مرتفع و عمدتاً کوهستانی و ناهموار است که رشته کوه زاگرس قسمت بیشتر آن را در بر گرفته است.

ناهمواری‌های استان در اثر چین خوردگی ایجاد شده‌اند. در دوران دوم زمین‌شناسی در مکان این کوه‌ها دریایی وجود داشته است. رسوبات انباشته شده در بستر این دریا تحت فشار شدید بین دو صفحهٔ عربستان و ایران مرکزی چین خورده و ناهمواری‌های لرستان را به وجود آورده است.

فعالیت ✓

با توجه به شکل ۲-۲، مراحل ایجاد ناهمواری‌های لرستان را در جدول ۲-۱ بنویسید.

جدول ۲-۱

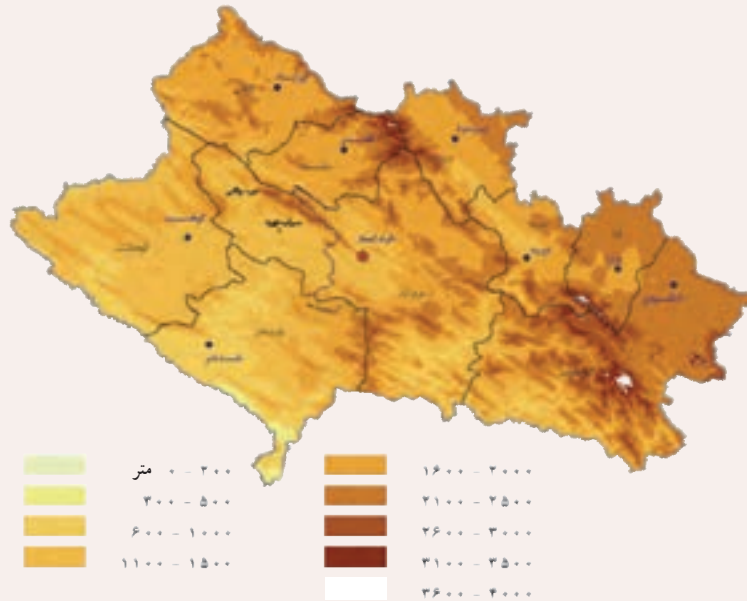
	مرحلهٔ اول
	مرحلهٔ دوم
	مرحلهٔ سوم

شکل ۲-۲- چگونگی پیدایش ناهمواری‌های استان

فعالیت ✓

- با توجه به شکل ۲-۳ (نقشه ناهمواری‌های استان) به سؤالات زیر پاسخ دهید.
- ۱- بلندترین و پست‌ترین مناطق استان لرستان را روی نقشه مشخص کنید.
 - ۲- محل زندگی شما در کدام بخش قرار گرفته است؟

شکل ۲-۳- نقشه ناهمواری‌های استان

میانگین ارتفاع استان حدود ۲۲۰۰ متر از سطح دریاست. این در حالی است که اختلاف ارتفاع بین بلندترین و پست‌ترین مناطق استان به بیش از ۳۵۰۰ متر می‌رسد. این امر نشان‌دهنده تنوع ناهمواری‌ها در این استان است. به طور کلی این ناهمواری‌ها را می‌توان به سه بخش اصلی تقسیم کرد:

۱- **نواحی کوهستانی:** نواحی کوهستانی لرستان در منطقه زاگرس شمال غربی قرار گرفته است. در این منطقه به علت فشردگی چین‌خوردگی‌ها، دشت‌ها وسعت زیادی ندارند و بیشترین مساحت استان را کوه‌ها تشکیل می‌دهند. این کوه‌ها به صورت رشته‌هایی مرتفع و موازی با جهت شمال غربی- جنوب شرقی، کشیده شده‌اند. جوان بودن این کوه‌ها سبب شده است که شکل اولیه خود را حفظ کنند. پیکره اصلی کوه‌های لرستان را سنگ‌های آهکی تشکیل می‌دهد. از مهم‌ترین کوه‌های استان لرستان می‌توان به اشتران‌کوه، گرین، سفید کوه و هشتادپهلوی اشاره کرد.

۱- کوه‌های لرستان ۴۱۲ قله مهم دارند که از آن میان ارتفاع حدود ۲۵ قله بیش از ۳۰۰۰ متر است. کم ارتفاع‌ترین نقطه استان ۲۳۹ متر و بلندترین قله آن اشتران‌کوه ۴۰۸۰ متر

ارتفاع دارد.

جغرافیای طبیعی استان

شکل ۴-۲- چشم اندازی از اشتران کوه

بیشتر بدانیم

شکل ۶-۲- چشم اندازی از کوهستان های استان

جدول ۵-۲- مشخصات کوه های لرستان

ارتفاع	موقعیت	نام کوه
۴۰۸۰ متر	از جنوب شرقی دورود تا جنوب الیگودرز	اشتران کوه
۳۶۲۶ متر	شمال الشتر	گرین
۳۶۰۰ متر	شمال غرب بروجرد	چهل نابالغان
۳۵۰۰ متر	جنوب غرب بروجرد	میش پرور
۳۲۱۵ متر	جنوب الیگودرز	قالی کوه
۲۹۹۱ متر	جنوب خرم آباد	هشتاد پهلوی
۲۹۳۱ متر	غرب خرم آباد	سفید کوه
۱۹۱۴ متر	جنوب پلدختر	کبیر کوه

فعالیت ✓

در زیر مهم‌ترین ویژگی‌های کوه‌های لرستان و تأثیرات آنها نوشته شده است. هر کدام از این ویژگی‌ها را به تأثیرات آنها وصل کنید.

جدول ۷-۲

تأثیرات	ویژگی‌های کوه‌های زاگرس در لرستان
۱- وقوع زلزله	الف- جوان بودن
۲- کم وسعت بودن دشت‌ها	ب- جنس سنگ‌های آهکی
۳- تولید سیمان	ج- مرتفع بودن
۴- کمبود خاک	د- فشردگی چین‌خوردگی‌ها
۵- کمک به ریزش باران	ه- وجود گسل

۲- نواحی کوهپایه‌ای : این نواحی

در حد فاصل بین کوه‌ها و دشت‌های لرستان قرار دارند و از انباشته شدن مواد حاصل از تخریب کوه‌ها تشکیل شده‌اند. وجود خاک حاصلخیز و دسترسی به منابع آب، زمینه مناسبی را برای ایجاد سکونتگاه‌های روستایی در این نواحی فراهم کرده است.

نواحی کوهپایه‌ای لرستان، از نظر شکل بسیار متنوع‌اند. از مهم‌ترین عوامل مؤثر در این تنوع، می‌توان به ساختار زمین‌شناسی، شیب زمین، ارتفاع و آب و هوا اشاره کرد.

شکل ۸-۲- نواحی کوهپایه‌ای در لرستان

جغرافیای طبیعی استان

۳- دشت‌ها: بیشتر دشت‌های لرستان به علت چین خوردگی ایجاد شده‌اند و ناودیس چین‌های زاگرس‌اند. وسعت این دشت‌ها تحت تأثیر فشردگی چین خوردگی هاست. در مناطقی که چین‌ها فشرده‌اند، دشت‌ها وسعت زیادی ندارند و بیشتر به صورت دره‌هایی کم‌عرض دیده می‌شوند. تنها در مناطقی که چین‌ها بازند، این دشت‌ها وسعت می‌یابند. از مهم‌ترین دشت‌های استان می‌توان به دشت سیلاخور، دشت الیگودرز، دشت کوه‌دشت، دشت الشتر، دشت خاوه، دشت کرگاه، دشت ازنا و دشت چغلووندی اشاره کرد. به علت عملکرد آب‌های روان، گستره این دشت‌ها از رسوبات انباشته شده و زمینه مناسبی را برای توسعه کشاورزی در استان لرستان فراهم کرده است.

شکل ۹-۲- چشم‌اندازی از مراتع استان

برای مطالعه

جدول ۱۰-۲- مهم‌ترین دشت‌های استان

نام دشت	وسعت به هکتار	نام دشت	وسعت به هکتار
چغلووندی	۴۲۱۰۴	کوه‌دشت	۳۹۷۰۰
هلیلان	۷۷۵۰	پل دختر - چم قلعه	۴۴۰۰
طهران	۱۴۰۰۰	الشتر	۲۴۳۰۰
رومشکان	۲۰۱۰۰	خرم‌آباد (کرگاه و هولاندشت)	۴۲۳۹۶
نورآباد	۲۶۲۰۰	بروجرد - دورود (سیلاخور)	۹۸۷۵۰
کماهور	۷۶۵۰	الیگودرز - ازنا - گندمیه چمن سلطان (بُرُود)	۱۳۵۶۰۰
مجموع مساحت دشت‌های استان لرستان			۴۶۲۹۵۰

نقش ناهمواری های استان در زندگی مردم

رشته کوه های زاگرس به طور مستقیم و غیر مستقیم در زندگی مردم منطقه تأثیر می گذارد.

شکل ۱۱-۲- چشم اندازی از رابطه انسان با طبیعت در ناحیه کوهستانی لرستان

فعالیت ✓

جدول ۱۲-۲ را کامل کنید:

جدول ۱۲-۲

نقش ناهمواری های لرستان	چگونه؟
تنوع آب و هوا	با افزایش ارتفاع، دمای هوا کاهش می یابد؛ بنابراین مناطق مرتفع سردتر هستند.
تأمین آب	
تأمین خاک	
پرورش دام	
گردشگری	

شکل ۱۳-۲- چشم اندازی از پوشش گیاهی استان

درس سوم آب و هوای استان لرستان

وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ

و بادها را برای بارور ساختن فرو فرستادیم و از آسمان آبی نازل کردیم تا با آن سیراب شوید. «سوره حجر، آیه ۲۲»

آب و هوا یکی از اساسی‌ترین عوامل مؤثر در زندگی ماست. به عنوان نمونه برنامه‌ریزی‌های مرتبط با کشاورزی مانند کاشت، داشت، برداشت، آفات و بیماری‌های گیاهی به شناخت ویژگی‌های آب و هوایی بستگی دارد. تفاوت عناصر اصلی آب و هوایی (دما و بارش) اقلیم‌های گوناگونی را در استان ما به وجود آورده است. شما در این بخش با علل این تنوع، ناحیه‌بندی و پراکندگی برخی عناصر آب و هوایی آشنا خواهید شد.

مهم‌ترین ویژگی آب و هوای استان لرستان چیست؟

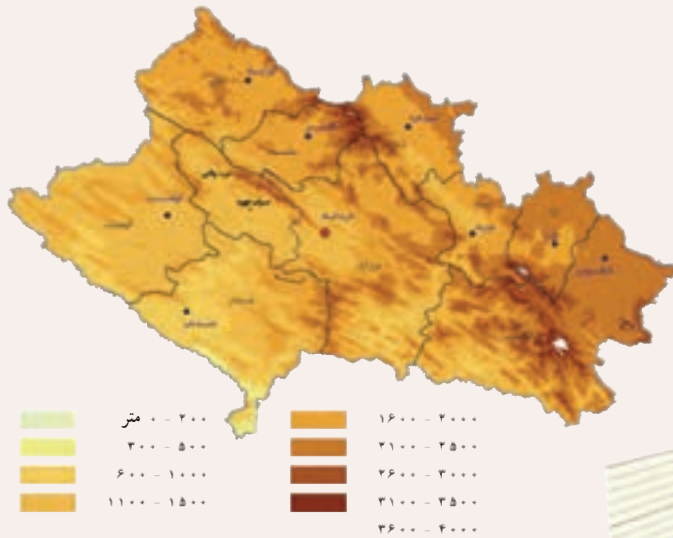
استان لرستان با میانگین بارش ۴۵۰ میلیمتر و میانگین دمای حدود ۱۵ درجه سانتی‌گراد با وجود وسعت کم دارای تنوع آب و هوایی است. مهم‌ترین عوامل مؤثر در تنوع آب و هوای استان عبارت‌اند از:

الف) عوامل درونی یا ثابت: مهم‌ترین عوامل ثابت مؤثر بر آب و هوای استان لرستان عبارت‌اند از: ارتفاع از سطح دریا، عرض جغرافیایی و جهت دامنه‌ها.

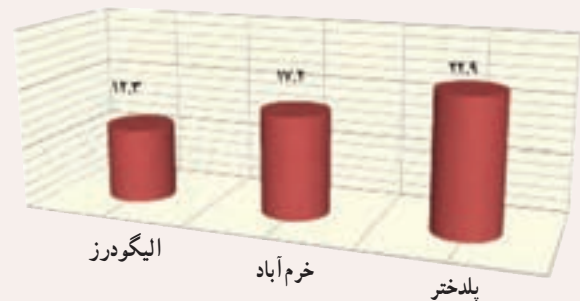

فعالیت ✓

نمودار زیر تفاوت میانگین دما در سه شهر الیگودرز، خرم آباد و بلدختر را نشان می‌دهد. براساس این نمودار، اختلاف میانگین دمای این سه شهر را حساب کنید.

بر اساس نقشه کدام شهر بیشترین و کدام یک کمترین ارتفاع را از سطح دریا دارد؟ چه رابطه‌ای بین دما و اختلاف ارتفاع در این سه شهر وجود دارد؟

شکل ۲-۳ نقشه ناهمواری‌های استان

ب) عوامل بیرونی: توده‌های هوا، مهم‌ترین عامل متغیر یا بیرونی مؤثر بر آب و هوای استان ماست. توده‌های هوایی که در دوره سرد سال، استان لرستان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، عبارت‌اند از: توده هوای مدیترانه‌ای، سودانی و سیبری. در دوره گرم سال استقرار توده هوای پرفشار جنب حاره در سطوح فوقانی جو، باعث خشکی هوا در استان لرستان می‌شود.

فعالیت ✓

جدول ۳-۳ را تکمیل کنید.

جدول ۳-۳

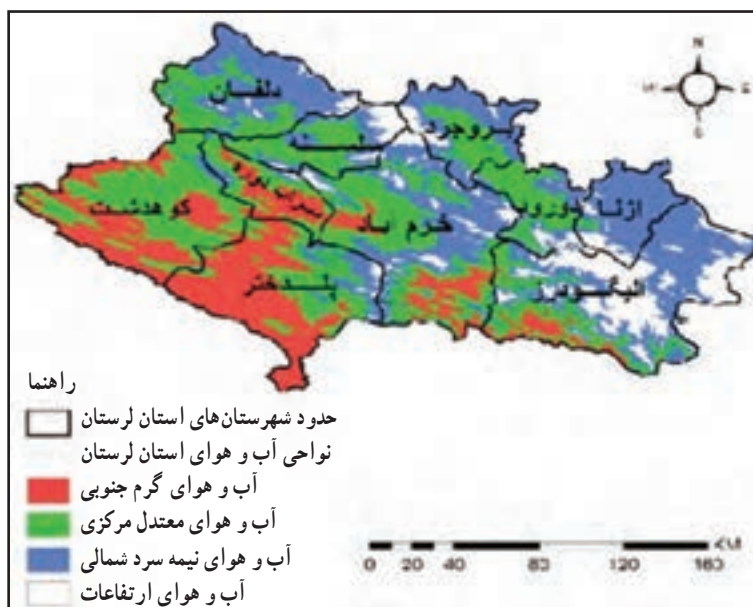
نام توده هوا	آثار آب و هوایی	زمان نفوذ به استان
سیبری		
	خشکی هوا در تابستان	
مدیترانه‌ای و سودانی		

تقسیم بندی آب و هوای استان

استان لرستان به چهار ناحیه آب و هوایی تقسیم می شود :

جدول ۳-۴ انواع آب و هوای استان

تعداد روزهای یخبندان در سال	میانگین بارش به میلی متر	میانگین دما سانتی گراد	ارتفاع از سطح دریا به متر	ویژگی ها ناحیه آب و هوایی
۵ روز	کمتر از ۴۰۰	بالای ۱۸	کمتر از ۱۰۰۰ متر	۱- آب و هوای گرم جنوبی
بین ۷۰-۴۰	بیشتر از ۵۰۰	۱۸-۱۵	۱۰۰۰-۱۵۰۰	۲- آب و هوای معتدل مرکزی
۷۰-۱۰۰	۴۵۰-۸۰۰	۱۲-۱۵	۱۵۰۰-۲۰۰۰	۳- آب و هوای نیمه سرد شمالی
بیشتر از ۱۵۰	بیشتر از ۸۰۰	۷/۵	بلندتر از ۲۰۰۰ متر	۴- آب و هوای ارتفاعات

شکل ۳-۵ نقشه نواحی آب و هوایی استان

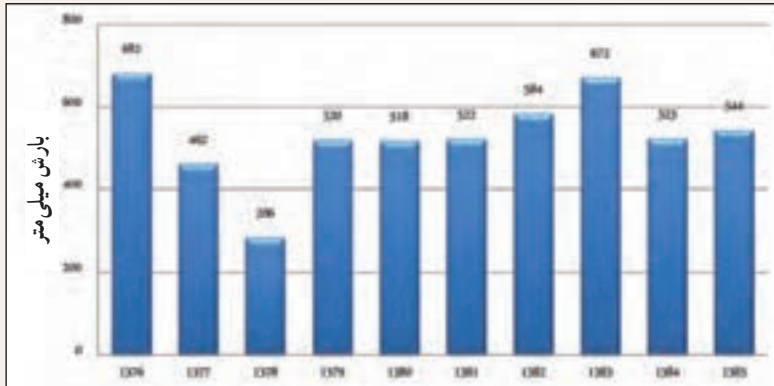
فعالیت

بر اساس جدول ۳-۴ به سؤالات زیر پاسخ دهید.

- ۱- مرتفع ترین ناحیه لرستان چه نوع آب و هوایی دارد؟
- ۲- کم ارتفاع ترین ناحیه لرستان چه نوع آب و هوایی دارد؟
- ۳- محل زندگی شما در کدام ناحیه قرار دارد؟

فعالیت ✓

شکل ۳-۶، تغییرات بارش استان را طی یک دوره ده ساله (۱۳۷۶ - ۱۳۸۵)، نشان می‌دهد. خشک‌ترین و پر بارش‌ترین سال در طی دوره آماری کدام‌اند؟

شکل ۳-۶- نمودار تغییرات بارش استان طی سال‌های ۸۵-۱۳۷۶

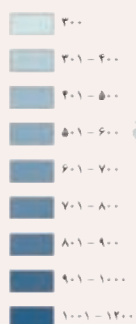
فعالیت ✓

درجه سانتی‌گراد

۱- با توجه به نقشه خطوط هم‌دمای استان لرستان گرم‌ترین و سردترین مناطق استان در کجا قرار دارند؟

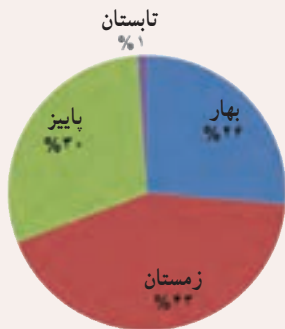
میلی متر

۲- با توجه به نقشه خطوط هم‌بارش استان لرستان مناطق کم بارش و پر بارش را مشخص کنید.

شکل ۳-۷- نقشه خطوط هم‌بارش و هم‌دمای استان

فعالیت ✓

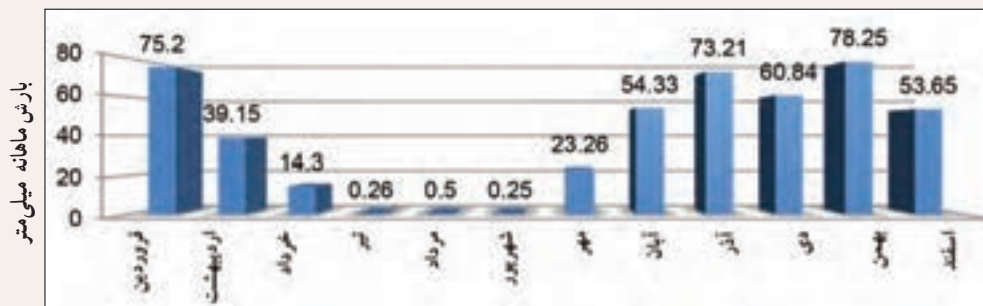

شکل ۸-۳- بارش فصلی

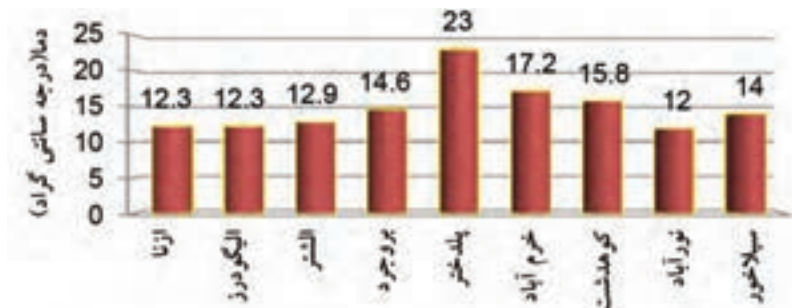
شکل ۸-۳ بارش فصلی و شکل ۹-۳، بارش ماهانه استان را نشان

می دهد.

بر اساس این نمودارها، پر بارش ترین فصل و پر بارش ترین ماه را در استان لرستان مشخص کنید.

شکل ۹-۳- نمودار بارش ماهانه استان

شکل ۱۰-۳- نمودار میانگین دمای سالانه شهرستان های استان

نکات مهم درس را خلاصه کنید:

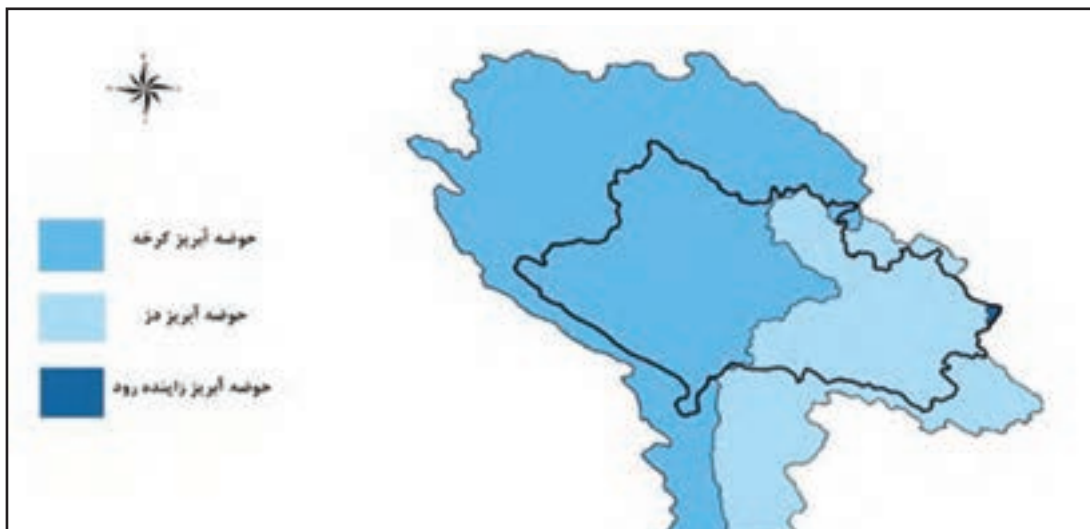
درس چهارم منابع طبیعی استان

منابع طبیعی بخشی از نعمت‌های خدادادی است که در اختیار بشر قرار دارد و ضمن حفاظت از آن، باید به عنوان جزئی از زندگی انسان بدان نگریم. استان ما دارای منابع و ذخایر طبیعی مناسب و فراوانی است. آیا می‌دانید استان لرستان از کدام منابع و قابلیت‌های طبیعی برخوردار است؟ در این درس با برخی از این منابع آشنا می‌شوید.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيًّا : و هر چیز زنده‌ای را از آب پدید آوردیم. (سوره انبیاء آیه ۳۰)

وضعیت منابع آب‌های استان

استان لرستان به دلیل شرایط آب و هوایی و وضعیت ناهمواری‌ها، از نظر داشتن منابع آب نسبت به بسیاری از استان‌های کشور شرایط بهتری دارد. لرستان با میانگین بارش ۴۵۰ میلیمتر در سال، بعد از حوضه‌های دریای خزر و دریاچه ارومیه سومین حوضه پرباران کشور است. روان آب تولیدی سالانه استان، حدود ۸ میلیارد مترمکعب است که با احتساب حدود ۴/۵ میلیارد مترمکعب از حوضه‌های مجاور، ۱۱/۸ درصد آب‌های سطحی کشور، را داراست. همچنین بالغ بر ۵ میلیارد مترمکعب آب زیرزمینی در سازندهای سخت و سفره‌های آبرفتی استان ذخیره شده است.

شکل ۱-۴- حوضه‌های آبریز استان لرستان

جغرافیای طبیعی استان

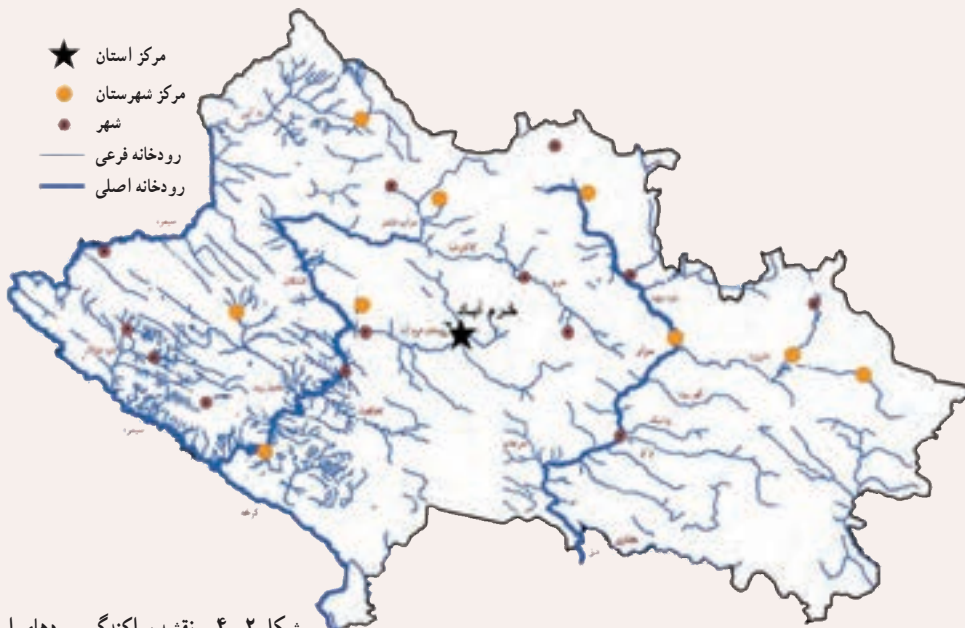
آب‌های استان لرستان را می‌توان به دو بخش آب‌های سطحی و زیرزمینی تقسیم کرد :

الف) آب‌های سطحی

آب‌های سطحی استان شامل رودها، دریاچه‌ها و تالاب‌هاست که به مطالعه آنها می‌پردازیم.

۱- رودها : استان لرستان در حوضه آبریز رودخانه‌های کرخه و دز قرار گرفته است. ۵۸ درصد مساحت آن در حوضه رودخانه کرخه، ۴۱ درصد در حوضه آبریز رودخانه دز و یک درصد نیز در حوضه آبریز مرکزی (زاینده‌رود) قرار دارد. برای آشنایی بیشتر با محدوده‌های جغرافیایی حوضه‌های آبریز و رودخانه‌های استان به شکل ۲-۴ مراجعه کنید.

فعالیت ✓

شکل ۲-۴- نقشه پراکندگی رودهای استان

با استفاده از نقشه جدول زیر را کامل کنید.

استان ایلام

رودخانه کرخه

استان لرستان

شاخه‌های رود کشکان

--

شاخه‌های رود سزار

--

شاخه‌های رود سیمره

--

تحقیق کنید

نزدیک‌ترین رودخانه به محل زندگی شما چه نام دارد؟ درباره ویژگی‌های آن و موارد استفاده از آن گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

برای مطالعه

جدول ۳-۴ - سدهای بهره‌برداری شده استان لرستان

نام سد	موقعیت جغرافیایی	موارد استفاده
هاله	جنوب شهر کوهدشت	تأمین آب کشاورزی و زیست محیطی
کزناز	شمال شهر الیگودرز	تأمین آب کشاورزی و زیست محیطی
خان‌آباد	جنوب شرقی شهر الیگودرز	تأمین آب کشاورزی

جدول ۴-۴ - سدهای در دست ساخت استان لرستان

نام سد	موقعیت جغرافیایی	نوع سد
کمندان	۱۵ کیلومتری جنوب شهر ازنا	خاکی با هسته رسی
آب سرده	۱۶ کیلومتری شهر بروجرد	خاکی با هسته رسی
مروک	۳۷ کیلومتری شهر دورود	خاکی با هسته رسی
حوضیان	۲ کیلومتری شهر الیگودرز	خاکی با هسته رسی
ایوشان	۵۷ کیلومتری شهر خرم‌آباد	خاکی سنگریزه‌ای
رودبار	جنوب شهر الیگودرز	بتن غلتکی
بختیاری	در شمال غرب ایستگاه راه آهن	بتنی دو قوسی
معشوره	بین نورآباد و کوهدشت	بتنی دو قوسی
خرم‌آباد	شمال خرم‌آباد	تونل انتقال آب

۲- دریاچه‌ها و تالاب‌ها: دریاچه گهر در دامنه جنوبی اشتران کوه، با وسعتی در حدود ۸۸ هکتار، ارتفاع سطح دریاچه از آب‌های آزاد ۲۳۵۵ متر، حداکثر عمق آن ۲۸ متر، عرض متوسط ۴۵ متر، طول حداکثر ۲۰۱۲ متر و محیط ۵۳۴۵ متر تشکیل شده است. تحقیقات قبلی علت شکل‌گیری دریاچه را لغزش زمین می‌دانند. اما نتایج پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد که دریاچه به علت حرکت و قرارگیری رسوبات یخچالی تشکیل شده است. بنابراین دریاچه گهر میراثی از اقلیم سرد ایران محسوب می‌شود و منشأ تکتونیکی و لغزشی آن ابطال می‌گردد.

تالاب‌ها یکی از جلوه‌های زیبای طبیعت لرستان محسوب می‌شوند. تالاب‌ها مناطق آبیگری هستند که آب آنها از طریق آب‌های سطحی و چشمه‌های بستر آنها تأمین می‌شود. از مهم‌ترین تالاب‌های استان می‌توان به تالاب‌های اشتران کوه، تالاب بیشه‌دالان در جنوب بروجرد و به تالاب‌های دهگانه پلدختر اشاره کرد.

شکل ۴-۵- دریاچه گهر

شکل ۴-۶- تالاب پلدختر

جدول ۷-۴- مشخصات تالاب‌های استان

نام	موقعیت	وسعت	راه دسترسی
درباچه گهر	دورود اشتران کوه	۱۵۰ هکتار	آستانه، چشمه خیه
تالاب نکانه	ارتفاعات چول	۵ هکتار	پلدختر
تالاب لفانه ۱ و ۲	پلدختر	۱۰ هکتار	پلدختر
تالاب زردابه	پلدختر	۲ هکتار	پلدختر
تالاب سیاه	پلدختر	۱/۵ هکتار	پلدختر
تالاب بلمک	پلدختر	۱۴ هکتار	پلدختر
تالاب جمجمه	پلدختر	۳/۷ هکتار	پلدختر
تالاب کبود	پلدختر	۴ هکتار	پلدختر
تالاب ۱ و ۲	پلدختر	۵ هکتار	پلدختر
تالاب گلم سوزه	پلدختر	۲ هکتار	پلدختر
تالاب بیکه	پلدختر	۳/۵ هکتار	پلدختر
تالاب بیشه دالان	جنوب شرقی بروجرد	۹۱۳ هکتار	دشت سیلاخور

ب) آب‌های زیرزمینی

استان لرستان دارای منابع غنی آب زیرزمینی است. عواملی از قبیل: بارش زیاد، کوهستانی بودن منطقه، پوشش گیاهی مناسب، رسوبات آبرفتی و تشکیلات آهکی شرایط را برای تشکیل منابع آب زیرزمینی در نواحی مختلف استان به وجود آورده است. منابع آب زیرزمینی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

۱- منابع آب رسوبات آبرفتی: وجود رسوبات نفوذپذیر و شیب نسبتاً کم منطقه باعث به وجود آمدن ذخایر آب زیرزمینی در استان شده است.

۲- منابع آب مخازن آهکی: بسیاری از تشکیلات آهکی در استان لرستان توان نگهداری و ذخیره‌سازی آب را دارند. در اثر پدیده انحلال در این سنگ‌ها، غارها و مجراهایی ایجاد شده است که می‌توانند مقدار قابل توجهی آب را در خود ذخیره کنند.

شکل ۸-۴- نمودار مصرف آب استان

فعالیت ✓

جدول ۹-۴ را کامل کنید.

جدول ۹-۴

محدودیت‌های منابع آب استان ناشی از مسائل انسانی	محدودیت‌های منابع آب استان ناشی از ویژگی‌های طبیعی
سرمایه‌گذاری نامناسب در بخش توسعه منابع آب	
	توزیع نامناسب مکانی بارش
عدم مصرف بهینه آب در بخش کشاورزی	
	شیب زیاد حوضه‌های آبریز

شکل ۱۰-۴- چشم انداز رودخانه

توان آب استان در مقایسه با کشور: لرستان بیش از ۱۱/۸ درصد آب‌های سطحی کشور را به خود اختصاص داده است. رودهای استان چون دز و کرخه در تأمین آب و تولید برق کشور نقش مهمی دارند. حدود ۴۲ درصد از اراضی زراعی کشور آبی است، که این رقم در استان حدود ۲۵ درصد است. به طور کلی در استان ظرفیت لازم برای بهره‌برداری بیشتر از منابع آب فراهم نشده است و تنها مقدار اندکی از منابع آب استفاده می‌شود.

فعالیت ✓

برای استفاده بهینه از آب استان چه اقداماتی باید انجام گیرد؟ به دیگران چه توصیه‌هایی می‌کنید؟

خاک‌های استان

آیا تا به حال دربارهٔ چگونگی پیدایش خاک اندیشیده‌اید؟

در شکل‌گیری خاک‌های استان عوامل مختلفی مانند: جنس سنگ، شرایط آب و هوایی، زمان، وضعیت شیب منطقه، زندگی گیاهی و جانوری نقش دارند. یکی از ویژگی‌های خاک‌های استان جوان بودن آنهاست. این امر سبب شده این خاک‌ها مراحل تکامل خود را به طور کامل سپری نکنند؛ به طوری که بسیاری از نواحی کوهستانی استان، فاقد پوشش خاک‌اند یا خاک، عمق کافی و لازم را ندارد. در مناطق هموار، خاک‌های با عمق و حاصلخیزی بیشتر ایجاد شده است.

فرسایش خاک، یکی از مشکلات مهم در استان لرستان است. بین شیب زمین با میزان فرسایش خاک رابطهٔ مستقیمی وجود دارد. متوسط فرسایش خاک در لرستان ۲۱ تن در هر هکتار است که از متوسط فرسایش خاک کشور بیشتر است.

شکل ۱۱-۴- اشکال فرسایش در استان

فعالیت

به نظر شما چرا مقدار فرسایش خاک در استان لرستان بیش از میانگین کشوری است؟
با توجه به شکل‌های بالا، عامل اصلی فرسایش خاک در استان چیست؟

بیشتر بدانیم

شکل ۱۲-۴- سرو کوهی

ارس یا سرو کوهی درختی غیرمثمر از خانوادهٔ سوزنی‌برگ‌هاست، طول عمر زیادی دارد و با نقاط سنگلاخی و مرتفع سازگار است. درختی مخروطی شکل با ارتفاعی حدود ۱۵ متر که به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد مورد علاقه طبیعت‌دوستان است. این درخت که عمری طولانی دارد، به دلیل ترشح نوعی مواد بنزنی یا آراماتیک (ترکیبات آل‌کالوئیدی) با درجهٔ اشتعال بالا، با وزش باد و سایش ساقه‌ها روی هم آتش می‌گیرد و از بین می‌رود. این درخت مقاومت زیادی نسبت به حشرات چوب‌خوار دارد. بوی حاصل از درخت ارس باعث فرار مار، عقرب و حشرات گزنده می‌شود. ارس در خاک‌های جوان و تکامل نیافته رویش دارد و زادآوری آن با بذر کم است. اطراف دریاچهٔ گهر در اشتران‌کوه از جمله مهم‌ترین رویشگاه‌های ارس در استان لرستان است. به نظر می‌رسد پرنندگان مهاجر نقش اساسی در پراکندگی ارس در نواحی مرتفع دارند.

پوشش گیاهی استان

شرایط آب و هوایی، آب، خاک و وضعیت ناهمواری‌ها، نقش اصلی و تعیین‌کننده‌ای در چگونگی پوشش گیاهی دارند. بارش، عمده‌ترین متغیر در تعیین پوشش گیاهی استان است. به استثنای نوار شمالی استان که بیشتر گسترهٔ آن را اراضی زراعی و مرتعی تشکیل می‌دهد، سایر نواحی استان را غالباً پوشش جنگلی فرا گرفته است. گونه‌های مهم جنگل‌های لرستان را بادام وحشی، ارغوان، بنه، بلوط، گلابی وحشی، کیکم، زالزالک، ارژن، شن، محلب و اُرس تشکیل می‌دهد. گونهٔ اصلی جنگل‌های لرستان درخت بلوط است.

آیا می‌دانید: که سرانهٔ جنگل در جهان ۰/۸، در ایران ۰/۲ و در استان ما ۰/۷۲ هکتار

است؟

اهمیت پوشش گیاهی استان

پوشش گیاهی استان به دو دلیل اهمیت دارد :

الف) ارزش زیست محیطی

مهم‌ترین کارکرد زیستی پوشش گیاهی زاگرس لرستان، حفظ آب و خاک است که با توجه به اقلیم خشک و نیمه خشک استان از اهمیتی انکارنشدنی برخوردار است.

ب) ارزش اقتصادی

ارزش اقتصادی پوشش گیاهی استان در دو بخش جنگل و مرتع قابل بررسی است.

شکل ۱۴-۴- برخی محصولات فرعی جنگل‌های استان

۱- ارزش اقتصادی جنگل‌های

استان : با توجه به پایین بودن میزان رشد سالانه جنگل در استان، این جنگل‌ها غیر تجاری بوده و بهره‌برداری صنعتی از چوب آنها به دلیل پایین بودن سطح دانش و فناوری و شیوه زندگی سنتی صورت نمی‌گیرد و ارزش اقتصادی آنها بیشتر مربوط به فرآورده‌های فرعی است.

۲- ارزش اقتصادی مراتع استان :

ساده‌ترین شکل کارکردی مرتع، استفاده چراگاهی از آن است. تنوع آب و هوا و اختلاف ارتفاع، رویش گونه‌های متنوع و ارزشمندی نظیر گیاهان دارویی، صنعتی و خوراکی را فراهم ساخته است. این محصولات به شکل سنتی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند.

بهره‌برداری قرار می‌گیرند.

فعالیت

در جدول ۴-۱۵ مواردی از کارکردهای زیست محیطی و اقتصادی پوشش گیاهی آورده شده است. نوع

کارکرد زیست محیطی یا اقتصادی هرکدام را مشخص کنید.

جدول ۴-۱۵

کارکردها	تولید اکسیژن	گردشگری	حفظ آب و خاک	تعدیل دمای هوا	استفاده دارویی	زیستگاه جانوران	جلوگیری از سیل
کارکرد زیستی				×			
کارکرد اقتصادی							

جنگل‌ها

استان لرستان به دلیل داشتن شرایطی چون، آب و هوای مناسب، آب فراوان و خاک حاصلخیز، از نظر سطح پوشش جنگل در کشور در جایگاه دوم قرار دارد. حدود ۲۰ درصد از جنگل‌های زاگرس در استان ما قرار دارند. یکی از ویژگی‌های جنگل‌های استان، تغییر گونه‌ها برحسب ارتفاع است. آیا می‌دانید علت آن چیست؟

شکل ۱۶-۴ پوشش جنگلی لرستان

فعالیت ✓

با توجه به نقشه کاربری اراضی و زراعت استان مهم‌ترین بخش جنگلی استان را مشخص کنید.

- جنگل متراکم
- جنگل نیمه متراکم
- جنگل کم تراکم
- بیشه‌زار و درختچه‌زار
- مرتع متراکم
- مرتع نیمه متراکم
- مرتع کم تراکم
- زراعت دیم
- زراعت آبی و باغات
- بدون پوشش و بیرون‌زدگی سنگی
- سطوح آبی
- بستر رودخانه
- مناطق مسکونی

شکل ۱۷-۴

مرتع

مراتع استان براساس آب و هوا به سه قسمت تقسیم می‌شوند :

- الف) مراتع بیلاقی : در مناطق کوهستانی و ارتفاع بالاتر از ۱۴۰۰ متر می‌رویند. این مراتع در دسته مراتع خوب جای دارند. گسترش این مراتع در نواحی مرتفع استان مانند : اشتران کوه، ارتفاعات گرین در شمال استان و سفیدکوه واقع است.
- ب) مراتع میان‌بند : این مراتع در حد فاصل مراتع بیلاقی و قشلاقی و در ارتفاع ۸۰۰ تا ۱۴۰۰ متر رویش دارند و قسمت عمده مراتع استان را تشکیل می‌دهند. بیشترین فشار و تخریب از طریق چرای دام بر این مراتع وارد می‌شود.
- ج) مراتع قشلاقی : مراتع قشلاقی در ارتفاع پایین‌تر از ۸۰۰ متر رویش داشته، به علت چرای زیاد و فرصت کم رشد، جزء مراتع فقیر به حساب می‌آیند.
- مراتع استان ۳۱/۵ درصد سطح استان را تشکیل می‌دهند که تأمین‌کننده غذای ۳/۴ میلیون دام است، درحالی‌که هم‌اکنون حدود ۶ میلیون واحد دامی از این مراتع استفاده می‌کنند.

شکل ۱۸-۴- چشم‌اندازی از مراتع استان

عوامل مؤثر در تخریب جنگل‌ها و مراتع استان

جنگل‌ها و مراتع از مهم‌ترین منابع طبیعی به شمار می‌روند. اگر انسان از منابع طبیعی به گونه‌ای استفاده کند که تعادل آن به هم نخورد، محیط فرصت ترمیم و بازیابی پیدا می‌کند، اما امروزه بهره‌برداری غیر اصولی و بیش از ظرفیت از جنگل‌ها و مراتع سبب نابودی آنها شده است.

جغرافیای طبیعی استان

آیا می دانید؛ هر ساله صدها هکتار از جنگل‌های استان لرستان تخریب می‌شود.

شکل ۱۹-۴- برخی از عوامل تخریب جنگل در لرستان

فعالیت ✓

در مورد تصاویر بالا بحث کنید. و راه حل‌های خود را برای جلوگیری از تخریب جنگل‌ها در کلاس ارائه

دهید.

آیا اقدامی برای جلوگیری از تخریب جنگل‌های منطقه شما صورت گرفته است؟
با توجه به پیامدهای زیست محیطی و اقتصادی تخریب جنگل‌ها و مراتع جدول ۲-۴ را کامل کنید.

جدول ۲-۴

پیامدهای زیست محیطی	۱- افزایش دی‌اکسید کربن	۲-	۳- افزایش سیل	۴-
پیامدهای اقتصادی	۱-	۲- کاهش محصول	۳-	۴- بیکاری

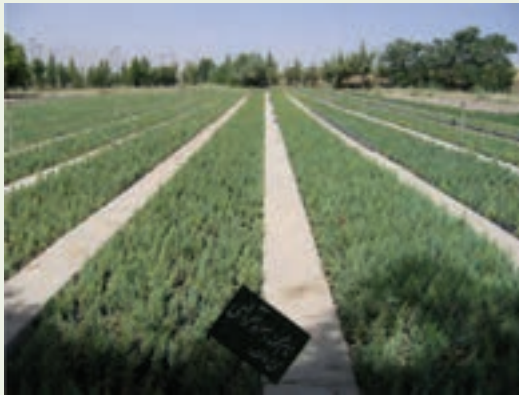

برای مطالعه

مهم‌ترین اقدامات انجام شده برای حفظ و توسعه عرصه‌های جنگلی و مرتعی در استان عبارت‌اند از :
الف) جنگل : نگهداری و تجهیز پارک‌های جنگلی، شناسایی و مراقبت از ذخیره‌گاه‌های جنگلی، ایجاد نهالستان و توسعه فضای سبز.

ب) مرتع : تقویت روحیه همکاری و مشارکت مردمی، احیا و توسعه پوشش گیاهی، اجرای طرح‌های آبخیزداری، تأمین سوخت فسیلی روستاییان و کنترل و مدیریت کوچ.

شکل ۲۱-۴- اقداماتی برای توسعه مراتع استان

فعالیت

شما برای حفظ و استفاده بهتر و اصولی از منابع جنگلی و گیاهی چه پیشنهادهایی دارید؟

شکل ۲۲-۴- چشم‌اندازی از پوشش گیاهی استان

زندگی جانوری

لرستان به دلیل شرایط خاص جغرافیایی، زیستگاه مناسبی برای انواع گونه‌های جانوری است. طبیعت بکر و دست‌نخورده، به‌ویژه در نواحی کوهستانی، به همراه منابع آبی فراوان از دیرباز این استان را مأمنی برای انواع جانوران وحشی نظیر: قوچ، میش، بز، پازن، خرس قهوه‌ای، پلنگ ایرانی، سنجاب و... تبدیل کرده است. علاوه بر آن تنوع جمعیت پرندگان و آبزیان نیز به دلیل وجود زیستگاه‌های آبی و خشکی مناسب نسبتاً زیاد است. استان همچنین زیستگاه پرندگان بومی و مهاجری است که در فصل زمستان به دلیل اعتدال هوا، تالاب‌های جنوب شهرستان پلدختر را برای استراحت و زمستان‌گذرانی انتخاب می‌کنند. از پرندگان بومی استان می‌توان به کبک و شاهین، و از پرندگان مهاجر، به انواع مرغابی و غاز اشاره کرد.

شکل ۲۳-۴- نمونه‌هایی از زندگی جانوری استان

برای مطالعه

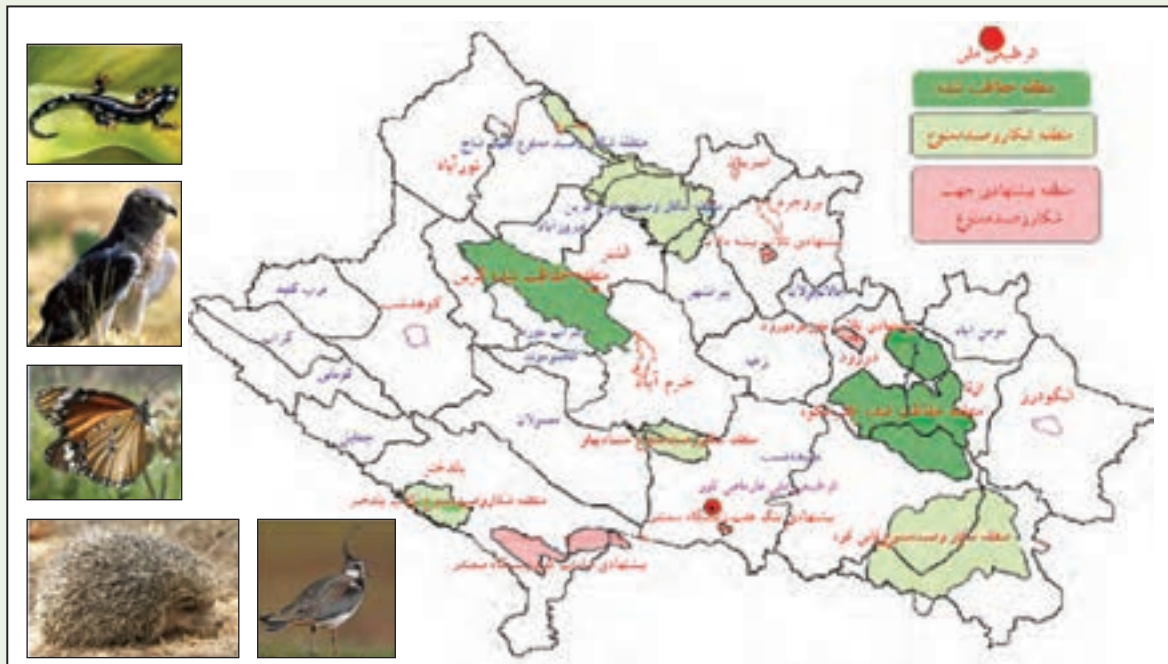

منطقه حفاظت شده اشتران کوه

این منطقه، که با وسعت ۱۰۶۶۰۷ هکتار در سال ۱۳۴۹ حفاظت شده اعلام شد، منطقه‌ای کوهستانی در استان لرستان با دامنه ارتفاعی ۱۳۰۰ تا ۴۰۸۰ متر است. تنوع زیستی، گیاهی و جانوری بالا، وجود دریاچه گهر و دیگر چشم‌اندازهای زیبای طبیعی، زمینه فعالیت‌های علمی، پژوهشی و گردشگری را در منطقه فراهم کرده است. پوشش گیاهی منطقه شامل گونه‌های بلوط ایرانی، اُرس، بادام کوهی، گلایی وحشی، زالزالک، گون، بومادران، آویشن، سریش ایرانی، لاله وحشی، پونه اشتران کوهی، میخک، محلب، موسیر و فرفیون کپه‌ای (شیرشیرک) است. جانوران مهم منطقه عبارت‌اند از: قوچ، میش، بز، پازن، خرس قهوه‌ای، پلنگ ایرانی، گربه وحشی، عقاب طلایی، دلجچه بحری، شاهین، چکاوک، شُهره، سار، خوتکا، لک‌لک سفید، کورمار، اُفعی شاخدار . . .

مناطق صید و شکار ممنوع

علاوه بر منطقه حفاظت شده اشتران کوه منطقه حفاظت شده سفیدکوه با مساحت ۶۹۵۰۰ هکتار در غرب شهرستان خرم‌آباد، و دو منطقه قالی کوه در الیگودرز با مساحت ۱۱۳۶۵۴ هکتار و تالاب‌های پلدختر با مساحت ۱۸۱۴۴ هکتار به عنوان مناطق شکار و صید ممنوع وجود دارد.

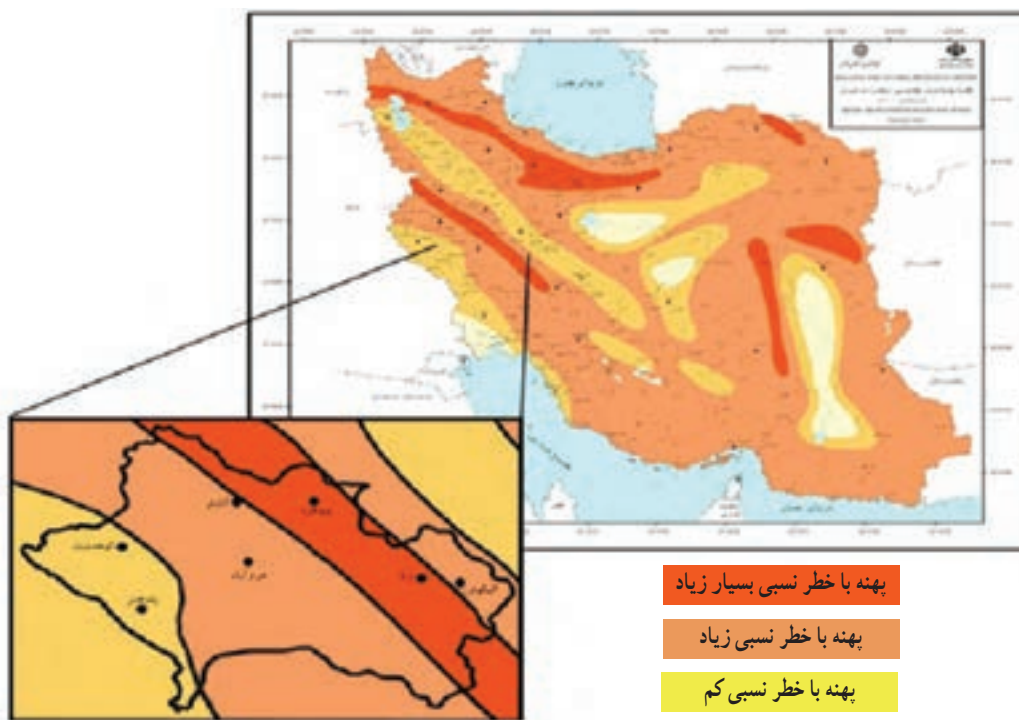
شکل ۲۴-۴ نقشه مناطق حفاظت شده در استان

درس پنجم مخاطرات طبیعی و آلودگی‌های زیست‌محیطی

مخاطرات طبیعی

استان ما محل وقوع مخاطرات طبیعی گوناگونی است، که بیشتر آنها منشأ زمین‌ساختی و آب و هوایی دارند؛ مانند: زلزله، رانش زمین، سیل، خشکسالی و... که در این درس با برخی از آنها آشنا می‌شوید.

زلزله: استان لرستان یکی از مناطق با میزان لرزه‌خیزی بالاست. وقوع زلزله‌های مخرب در سیمره، سیلاخور و بروجرد در گذشته گواه لرزه‌خیز بودن آن است. در سال ۱۳۸۴ با توجه به سابقه لرزه‌خیزی، گسل‌های شناخته شده کواترنری، نقشه‌های لرزه‌زمین‌ساخت و رابطه‌های موجود کاهش شتاب، نقشه پهنه‌بندی خطر زلزله ارائه شد که براساس آن ایران به چهار پهنه خطر نسبی بسیار زیاد، پهنه با خطر نسبی زیاد، پهنه با خطر نسبی متوسط و پهنه با خطر نسبی کم تقسیم شده است. در تصویر زیر نقشه پهنه‌بندی زمین‌لرزه ایران و موقعیت استان لرستان در کشور، نشان داده شده است. همان‌طور که در شکل نیز مشخص است استان لرستان با بیش از ۴۸۰ کیلومتر گسل فعال در بخش‌های شمال و شمال شرقی دارای خطر نسبی بسیار زیاد، بخش جنوب غربی دارای خطر نسبی کم یا متوسط و سایر بخش‌ها دارای خطر نسبی زیاد است. به‌طور کلی از شمال شرقی استان به سمت جنوب غربی استان خطر زمین‌لرزه کاهش می‌یابد. بنابراین توجه به راه‌کارهای مناسب جهت مقابله و کاهش خسارات ناشی از زلزله در استان اهمیت ویژه‌ای دارد.

شکل ۱-۵- جایگاه استان لرستان در نقشه پهنه‌بندی خطر زمین‌لرزه ایران

زمین لغزه (رانش زمین): به حرکت لایه‌های رسوبی متراکم و غیر متراکم بر روی سطح شیب‌دار که ناپایدار شده‌اند، رانش زمین می‌گویند. عامل حرکت توده رسوبی، نیروی جاذبه، زلزله، جاده سازی، باران و... است. این پدیده که در مناطق کوهستانی استان رخ می‌دهد، منجر به خسارات جانی و مالی جبران ناپذیری می‌شود. بزرگ‌ترین زمین لغزه جهان زمین لغزه «سیمره» است که در استان لرستان رخ داده است. در این زمین لغزه ۲۰۰۰۰ متر مکعب سنگ به ضخامت ۳۰۰ متر در حدود ۲۰ کیلومتر از طاق‌دیس کبیرکوه جابه‌جا شده است.

شکل ۲-۵- رانش زمین در لرستان

سیل: از سال ۱۳۳۴ تاکنون بیش از ۹۵ سیل در استان روی داده است. رودخانه کشکان با تعداد ۱۶ سیلاب بیش از ۱۰۰۰ متر مکعب در ثانیه سیل خیزترین رودخانه استان محسوب می‌شود. سیلاب‌ها در استان بیشتر ناشی از بارش و یا ترکیب ذوب برف و باران بوده است.

شکل ۳-۵- سیل در پلدختر لرستان

جدول ۴-۵ را کامل کنید.
- علل وقوع سیل در استان ما کدام اند؟

جدول ۴-۵

تخریب پوشش گیاهی	ساخت و ساز در حریم رود	بارش زیاد	شیب کم	کوهستانی بودن

آتش سوزی: آتش سوزی در جنگل‌ها و مراتع با منشأ انسانی و طبیعی نیز یکی دیگر از مسائل زیست محیطی استان است، که نه تنها سبب آلودگی می‌شود، بلکه حیات جانوری و گیاهی استان را به شدت تهدید می‌کند. آمار آتش سوزی عرصه‌های جنگلی و مرتعی استان در فصل خشک سال بیشتر می‌شود.

شکل ۵-۵ - آتش سوزی در جنگل‌های لرستان

جدول ۶-۵

تعداد آتش سوزی از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۹	وسعت عرصه‌های دچار حریق
۹۹۰ فقره	۹۸۶۴/۱۵ هکتار

خشک‌سالی

دلیل اهمیت خشک‌سالی در استان ما چیست؟

خشک‌سالی یکی از مخاطراتی است، که خسارات زیادی به انسان و محیط وارد می‌کند. به دلیل کاهش بارش و یا زمان نامناسب بارش، بعضی از سال‌ها، استان ما با پیامدهای ناشی از خشک‌سالی مواجه است.

شکل ۷-۵ - خرم‌رود در فصل کم آبی

فعالیت

چگونه می‌توان زیان‌های ناشی از خشک‌سالی را کاهش داد؟

۱- استفاده از فاضلاب‌های تصفیه شده

۲- مصرف بهینه آب آشامیدنی

۳- - ۴-

مشکلات زیست محیطی استان

آیا می‌دانید روز دوم اردیبهشت ماه چه مناسبتی دارد؟ چرا چنین مناسبتی در نظر گرفته شده است؟

کدام مشکلات زیست محیطی، استان ما را تهدید می‌کند؟

پیشرفت فناوری و رشد و توسعه جوامع سبب بهره‌برداری بیش از ظرفیت توان‌های محیطی شده است. این موضوع، باعث برهم خوردن تعادل محیطی شده و مشکلات زیست محیطی فراوانی را در استان ایجاد کرده است. برخی از این مشکلات عبارت‌اند از: آلودگی هوا، آلودگی آب، آلودگی خاک، آلودگی صوتی.

آلاینده‌های هوا به دو دسته تقسیم می‌شوند: الف) آلاینده‌های طبیعی ب) آلاینده‌های انسانی

الف) آلاینده‌های طبیعی: در سال‌های اخیر گرد و غبار مهم‌ترین آلاینده طبیعی استان

شکل ۸-۵

ما بوده است. ریزگردها که ذرات خاک معلق در فضای نزدیک سطح زمین‌اند، سلامت انسان را به خطر می‌اندازند. استان لرستان به دلیل مجاورت با منشأ این آلاینده‌ها، در فصل خشک سال به‌طور متناوب، تحت تأثیر این پدیده قرار می‌گیرد. بیشترین آلودگی ناشی از این پدیده در سوم تیر ماه ۱۳۸۹ با ۲۹ برابر حد مجاز و روز سیزدهم خرداد ۱۳۹۰ با ۴۶/۶ برابر حد مجاز بوده است.

جدول ۹-۵- تعداد روزهای دارای هوای آلوده استان

تعداد روزهای دارای هوای آلوده استان لرستان				سال
۱۲۰				۱۳۸۷
۱۰۰				۱۳۸۸
وضعیت کیفی هوا	ناسالم	بسیار ناسالم	خطرناک	جمع
۱۳۸۹	۴۹	۷	۴۴	۹۰
۱۳۹۰	۵۰	۱۱	۲۹	۹۰

تحقیق کنید

چه عواملی موجب پیدایش پدیده گرد و غبار در استان می‌شود؟

(ب) آلاینده‌های انسانی: منابع آلاینده انسانی در لرستان به دو گروه تقسیم می‌شوند. ۱- منابع ثابت مانند: صنایع، نیروگاه‌ها، مراکز مسکونی و تجاری ۲- منابع متحرک مانند انواع وسایل نقلیه موتوری.

در استان لرستان کارخانه‌های سیمان، گچ، آهک، شن و ماسه و آسفالت‌سازی به دلیل قدیمی بودن فناوری و مکان‌گزینی نامناسب، از مهم‌ترین منابع آلوده‌ساز محسوب می‌شوند. از طرفی گسترش شهرها و افزایش اتومبیل‌های شخصی باعث افزایش مصرف سوخت‌های فسیلی و در نتیجه تولید گاز خطرناک مونواکسیدکربن در شهرهای استان شده است.

شکل ۱۱-۵- آلودگی هوا در شهر خرم‌آباد

شکل ۱۰-۵- نمودار مصرف فرآورده‌های نفتی در استان به درصد

فعالیت ✓

آیا می‌توانید چند مورد از مشکلات زیست محیطی محل زندگی خود را نام ببرید؟

برخی از اقدامات انجام شده جهت کنترل و کاهش آلودگی هوا در استان عبارت‌اند از:

۱- پایش آلودگی هوا از طریق اندازه‌گیری آلاینده‌های ثابت و سیار

۲- سنجش آلاینده‌گی و معاینه فنی خودروها

۳- آموزش، اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی از طریق رسانه‌ها

۴- خرید دستگاه‌های سنجش آلاینده‌های خروجی دودکش صنایع

۵- ساماندهی صنایع آلوده ساز

تحقیق کنید

آیا انتخاب مکان پروژه‌های جدید صنعتی مانند کارخانه‌های سیمان، پتروشیمی و نیروگاه‌های حرارتی اطراف

شهرهای استان سبب مشکلات زیست محیطی نخواهد شد؟

شکل ۱۲-۵- نمایی از صنایع آلوده کننده محیط استان

بیشتر بدانیم

صنعت سبز

به صنعتی اطلاق می‌شود، که بر اساس معیار زیست محیطی و بنا به تشخیص سازمان حفاظت محیط زیست، تلاش قابل تقدیری در طول یک سال برای حفظ محیط زیست انجام داده باشد.

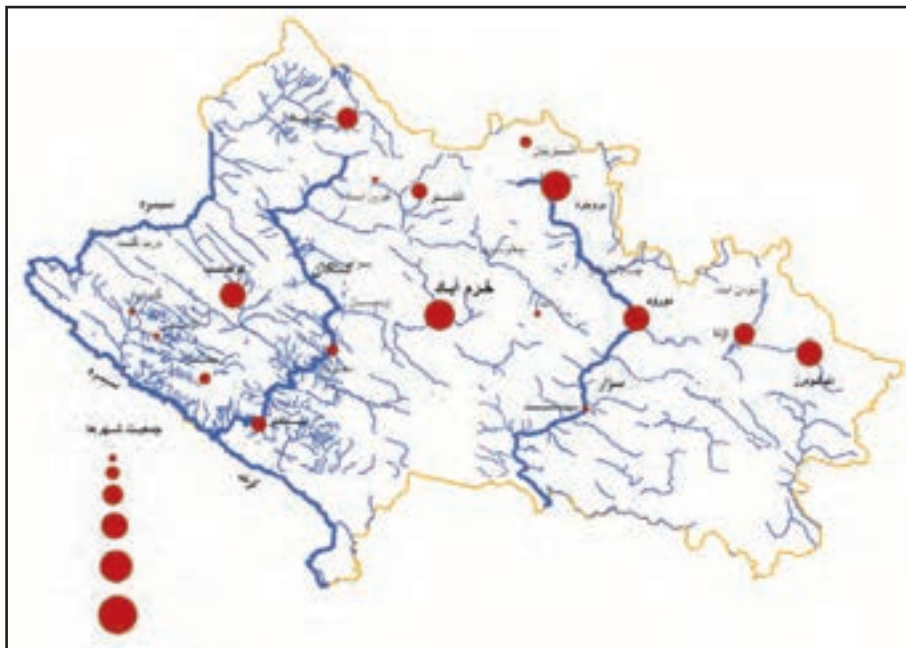
آلودگی آب

به نظر شما چه کسانی آب را آلوده می‌کنند؟

چه کسانی بهای تصفیه آب آلوده را خواهند پرداخت؟

آب مهم‌ترین و بنیادی‌ترین عامل حیات موجودات زنده است. به همین جهت جلوگیری از آلودگی آب نیز مهم و حیاتی است. به شبکه رودها و موقعیت شهرهای استان توجه کنید. همانطور که می‌بینید، بیشتر شهرها در کنار رودها احداث شده‌اند. بنابراین آب‌های سطحی و زیرزمینی استان همواره در معرض آلوده شدن هستند.

عوامل آلوده‌کننده آب‌ها گوناگون است؛ پساب‌های خانگی، واحدهای خدمات شهری، بیمارستانی، صنایع و سموم کشاورزی حاوی مواد شیمیایی و باکتری‌های خطرناکی هستند که در آنها بسیاری از عوامل بیماری‌زا یافت می‌شود. این پساب‌ها، نه تنها سبب آلودگی منابع آب می‌شود، بلکه تعادل اکوسیستم رودخانه‌ها را نیز برهم می‌زند.

شکل ۱۳-۵- نقشه آب‌های سطحی و شهرهای استان

شکل ۱۴-۵- دریاچه گهر در معرض آلودگی

بیشتر بدانیم

پسماند و پساب

پسماند: هر نوع ماده جامد، گاز و مایعی (به غیر از فاضلاب) را که به طور مستقیم یا غیر مستقیم از فعالیت انسان حاصل شده را پسماند گویند. پساب: فاضلاب‌های شهری، صنعتی، کشاورزی را پساب، گویند. پسماندها به پنج گروه، خانگی، بیمارستانی، ویژه، کشاورزی و صنعتی تقسیم می‌شوند. پسماندهای خانگی دو دسته‌اند که عبارت‌اند از: پسماندهای خشک: شامل انواع پلاستیک، کاغذ، شیشه، بطری، قوطی و... می‌شوند که قابل بازیافت‌اند. پسماندهای تر: شامل انواع ضایعات مواد غذایی، میوه، سبزی و... می‌شوند و از آنها می‌توان برای تولید کود گیاهی (کمپوست) استفاده کرد. پسماندهای ویژه: دسته‌ای از پسماندهای پزشکی و نیز بخشی از پسماندهای عادی، صنعتی و کشاورزی وجود دارند که به دلیل داشتن یکی از ویژگی‌های خطرناک مانند سمی بودن، بیماری‌زایی، قابلیت انفجار یا اشتعال، خوردگی و عوامل مشابه، نیاز به مدیریت خاص دارند.

فعالیت

در آلودگی رودخانه محل زندگی شما کدام عامل نقش دارد؟

آلودگی خاک

شکل ۱۵-۵

به شکل ۱۵-۵ نگاه کنید. آیا این فرایند می‌تواند بر سلامت انسان تأثیرگذار باشد؟ چگونه؟

خاک یکی از منابع ارزشمند طبیعت است و برنامه‌ریزی برای حفاظت از آن لازمه بقای انسان است. در استان لرستان بیش از ۸۰۰ هزار هکتار زمین زراعی وجود دارد. استفاده از سموم آفت‌کش و کودهای شیمیایی و آبیاری اراضی با آب آلوده، خسارت‌های جبران‌ناپذیری به منابع آب و خاک استان وارد کرده است. این مشکل زیست‌محیطی موجب کاهش حاصلخیزی خاک و آسیب رساندن به بخش کشاورزی می‌شود.

آلودگی صوتی

به طور کلی عوامل مولد آلودگی صوتی در شهرهای استان عبارت‌اند از: تردد شبانه خودروهای سنگین، عدم وجود بزرگراه‌های استاندارد، وجود کارگاه‌های پراکنده صنعتی در سطح شهر و صدای هشدار دهنده وسایل نقلیه از جمله بوق و آژیر دزدگیرها.

بیشتر بدانیم

گهر (نگین) اشتران کوه: دریاچه‌ای کوهستانی در ارتفاع ۲۳۵۰ متر از سطح دریا، در منطقه حفاظت شده اشتران کوه لرستان بین بخش زز و ماهروی الیگودرز و دورود واقع شده است. گهر شامل ۲ بخش به نام‌های گهر بزرگ (گله گهر) و گهر کوچک می‌باشد. آب دریاچه از طریق رودخانه (تاپله) و چشمه‌های کف آن تأمین می‌شود. میزان بارش سالانه در منطقه گهر حدود ۹۳۳ میلی‌متر است که بیشتر به صورت بارش برف می‌باشد در سال‌های پربرف سطح دریاچه یخ می‌بندد.

پوشش گیاهی: درختان بلوط، بید، بادام، پسته وحشی، گلابی وحشی، چنار، نارون، بلوط مازو، انجیر، زبان گنجشک، زالزالک، ارژن، کنار کهور، انار، گز، و موی وحشی می‌باشد. گل‌های لاله واژگون، شقایق، زنبق و لاله وحشی تاج خروسی و اختر می‌باشند.

حیات وحش: منطقه حفاظت شده اشتران کوه شامل حیواناتی است از قبیل بز، قوچ، آهو، کل، پلنگ، گرگ، گراز، خرس قهوه‌ای، کفتار، روباه، شغال، خرگوش و انواع پرندگان مانند عقاب، کبک، شاهین، تیهو و آبیان مانند مارماهی، لاک‌پشت، قورباغه و ماهی قزل‌آلای رنگین‌کمان و خال‌قرمز در این دریاچه زیست می‌کنند.

تاریخچه: اغلب اروپاییان و سیاحان این دریاچه را به نام دریاچه ایران می‌شناسند که این شناخت حاصل معرفی یک زن انگلیسی به نام «ایزابلا لوسی بیشوپاست» که در سال ۱۸۹۰ میلادی است، ولی با توجه به اسناد معتبر تاریخی اولین کسی که موفق به کشف دریاچه گهر شد یک زمین‌شناس اتریشی به نام (آ- رودلر) بود که در سال ۱۸۸۸ میلادی موفق شد

نام خود را به عنوان کاشف دریاچه گهر در تاریخ ماندگار کند. اولین و قدیمی ترین تصویر مستند تهیه شده از این دریاچه نیز در سال ۱۸۹۱ میلادی گرفته شده است که به نام سیاح فرانسوی به نام «ژان ژاک دومرگان» تعلق دارد.

نحوه شکل گیری دریاچه : چگونگی تشکیل دریاچه از جمله مطالب مورد بحث صاحب نظران به ویژه زمین شناسان و جغرافیدانان است. دیدگاه نخست، شکل گیری دریاچه را ناشی از فعالیت های تکتونیکی (زمین لغزش) می داند اما پژوهش های جدید با بهره گیری از ابزار و فناوری های نوین، ضمن رد نظرات ارائه شده، حاکمیت دوره های سرد و رسوبگذاری یخچالی را عامل اصلی تشکیل دریاچه گهر می داند. رساله دکتری آقای دکتر علی محمد یاراحمدی (۱۳۹۱) با عنوان: «تحلیل عوامل مؤثر بر شکل گیری مورفولوژی یخچالی کوآترنر در اشترانکوه» از جمله پژوهش های اخیر است که چکیده رساله نامبرده، جهت اثبات نظریه فوق ارائه می شود.

وجود اشکال یخچالی قدیمی نشان دهنده نقش و فرایندهای یخچالی در توسعه و تحول اشکال سطحی زمین از جمله تشکیل دریاچه هایی است که با گذشت هزاران سال به عنوان میراث مورفوکلیماتیک باقی مانده اند. دریاچه گهر در اشترانکوه در ایران از جمله میراث اقلیمی سرد قدیمی است که هنوز در اقلیم نیمه خشک و گرم کنونی ایران به حیات خود ادامه می دهد. تحقیقات قبلی علت شکل گیری این دریاچه را لغزش زمین می دانند. اما پژوهش جدید تأثیر فرایندهای رسوبی یخچالی در تشکیل این دریاچه را بررسی می کند. این تحقیق با بررسی های میدانی آزمایشگاهی، تغییرات حجمی اشکال و استفاده از ۷ باند از تصاویر سنجنده etm، عکس های هوایی، نقشه های زمین شناسی و توبوگرافی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که یخ زفت های دره های یخچالی «شولی لا» و «قیف» با حرکت و قرارگیری در مقابل جریان آبراهه اصلی (گهر رود) باعث تشکیل دریاچه گهر شده است. همچنین انعکاس طیفی رسوبات مسدود کننده دریاچه با رسوبات یخرفتی نمونه و موجود در مرکز سیرک «شولی لا» و «قیف» مطابقت دارد. در نتیجه دریاچه به علت حرکت و قرارگیری رسوبات یخچالی تشکیل شده است. بنابراین دریاچه گهر میراثی از اقلیم سرد ایران محسوب می شود و منشأ تکتونیکی و لغزشی آن ابطال می گردد.

راه دسترسی : راه دسترسی به دریاچه از سمت دورود تا چشمه «خیه» آسفالت و ادامه آن به دلیل وارد شدن به محدوده منطقه حفاظت شده اشترانکوه و حفظ شرایط زیست محیطی، خاکی و مالرو است. همچنین از سمت شهرستان های الیگودرز و ازنا می توان به دریاچه گهر دسترسی داشت.

مسائل زیست محیطی : این دریاچه از لحاظ زیست محیطی اهمیت زیادی دارد و به علت نداشتن راه ماشین رو تا حد زیادی از تخریب و آلودگی به دور مانده است. این منطقه، منطقه نمونه گردشگری شناخته شده و پروژه دریاچه گهر در سال ۱۳۸۳ پروژه ملی نام گرفته است، امروزه یکی از مهم ترین مسائل دریاچه، حفظ آن از نظر زیست محیطی است. بیشتر مشکلات زیست محیطی آن مربوط به نحوه مدیریت گردشگران، آلودگی، تعرض به محدوده حفاظت شده، عدم توجه به ظرفیت پذیرش گردشگر منطقه و عدم آگاهی لازم گردشگران در بازدید از منطقه است. فراهم آوردن سازوکارهای مناسب جهت مدیریت و ساماندهی منطقه، مطالعه کارشناسانه و دقیق، شناخت ظرفیت ها و توان منطقه، تشکیل کانون های گردشگری، حضور گردشگران در قالب تورهای گردشگری و آموزش فرهنگ گردشگری مهم ترین موارد در حفظ و حراست از محیط زیست دریاچه گهر است.